

Vlastimir Vuković

Percepcija ljudi o njihovom novcu i digitalni evro

CBM Research, Paper 8, januar 2024

/ S a ž e t a k /

Početkom 2020-ih guverneri centralnih banaka počeli su shvatati da ljudi ne razlikuju *privatni i javni novac* (Cunliffe, Bank of England, 2021), da potrošači i preduzeća ne razmišljaju o tome *čija je obaveza keš, a čija depoziti u bankama* (Brainard, Federal Reserve System, 2022), da većina ljudi ne shvata da često koriste *novac privatnog sektora* za obavljanje svakodnevnih plaćanja (Nagel, Deutsche Bundesbank, 2022), kao i da mnogi građani nisu svesni *razlike između privatnog novca i novca centralne banke* (Krogstrup, Danmarks Nationalbank, 2023). Očigledno je da javnost ima bitno drugačiju percepciju o novcu i emitentima novca od stavova monetarne teorije i politike.

To je potvrdila opsežna Studija Kantar Public (2022.), po narudžbi ECB, posebno fokusirajući stavove javnosti o novcu i plaćanju. „Nije iznenađujuće da većina nije videla razliku između novca centralne banke i novca komercijalnih banaka“ (Kantar, str. 7). Prema ovoj studiji, većina anketiranih ne razume šta znači *"nerizični" novac centralne banke* (ibid, str. 33). Međutim, pravi zaključak je drugačiji: ljudi misle da je sav njihov novac, u kešu i u bankama, bez rizika. Očigledno, oni *gotovinu i svoj novac na računu u banci* smatraju sopstvenom imovinom u obliku ECB evra.

Način plaćanja potrošača i njihov odnos prema držanju keša indirektno, ali jasno upućuju na njihov stav o novcu. U evrozoni, kao i u većini razvijenih ekonomija, potrošači preferiraju kartice i druge bezgotovinske metode plaćanja. „Uprkos tome, većina potrošača u evrozoni smatra da je gotovina kao opcija plaćanja vrlo važna.“ (ECB, 2022., str. 5).

Izgleda da većina evro-evropljana ne sumnja da su njihovi evri emitovani u ECB sistemu. Drugim rečima, nikome neće pasti na pamet da postoji BNP Paribas evro, ING evro, UniCredit evro, Commerzbank evro ili Intesa evro. Postojanje takvog evra ne bi osporavali samo potrošači, već i svi bankari. To nije životna činjenica, već himerična konstrukcija brojnih monetarnih teoretičara.

Tu konstrukciju podupire većina centralnih bankara. Pogledajmo jedan takav tipičan stav. „Većina onoga što doživljavamo kao novac su sredstva na privatnim računima u bankama. Ovu vrstu novca stvaraju komercijalne banke i naziva se novac komercijalnih banaka ili jednostavno depoziti. Novac komercijalne banke je potraživanje od banke – i možemo ga posmatrati kao da nam banka duguje gotovinu“ (Armelius et al, Sveriges Riksbank, 2020, str. 2).

* Ovaj rad je kraća verzija diskusionog papira *Percepcija ljudi o njihovom novcu i stavovi monetarne politike i teorije, sa studijom slučaja: zašto digitalni evro?* DP br. 3, *Istraživanje novca centralne banke*, decembar 2023.

Malo je verovatno da će svi centralni bankari i monetarni teoretičari zajedno ikada uspeti da uvere ijednog vlasnika depozita u bankama da *ovu vrstu novca stvaraju komercijalne banke i da se zove novac komercijalnih banaka* !! Klijent banke zdravorazumski rezonuje - kako banka može kreirati moj novac koji sam ja njoj lično uplatio?

Na kraju, pogledajmo javno mišljenje o osiguranju depozita, obezbeđivanju likvidnosti banaka i merama predostrožnosti. Većina ljudi je o tome nešto čula ili pročitala i opet zdravorazumski protumačila da se na taj način država i centralna banka brinu o novcu građana, odnosno njihovom privatnom novcu. Upravo tu izvire **dodatno poverenje** u sve oblike novca.

Naravno, poverenje javnosti u novac prvenstveno zavisi od njegove opšte prihvaćenosti kao sredstva plaćanja. Poverenje jača mali broj *juriša na banke* i njihovo brzo rešavanje. Sve to zajedno učvršćuje poverenje u novac. Zato je i razumljivo što je po mišljenu šire javnosti i većine pojedinaca, svaki evro emitovala je ECB (Sistem), svaki američki dolar Federalne Rezerve, svaku funtu sterlinga Banka Engleske, itd., itd.

Digitalni evro

Za testiranje uticaja *percepcije ljudi o njihovom novcu* na eventualno uvođenje CBDC-a u nekoj od razvijenih ekonomija odabran je primer digitalnog evra. Karakteristike digitalnog evra i njihov doprinos željenom usvajanju biće testirane kroz prizmu percepcije ljudi.

Testiranje je sprovedeno metodom studije slučaja zbog brojnih nepoznanica u pogledu strateških ciljeva (valuta ili platforma), željenih karakteristika (samo maloprodaja ili i veleprodaja), operativnih metoda (centralizovano, decentralizovano ili mešovito), mreže (online i offline ili samo online), ovlašćenih posrednika (banke, platni provajderi i dr.) i drugih nedoumica koje dovode u pitanje svako teorijsko istraživanje i modeliranje.

Predlog Uredbe Evropske komisije [...] o uspostavljanju digitalnog evra (jun 2023) daje sveobuhvatnu definiciju: „Kao i gotovina, **maloprodajni CBDC** bio bi službeni oblik novca centralne banke **direktno dostupan** široj javnosti, koji bi imao status zakonskog sredstva plaćanja. Time bi službene oblike valute prilagodio **tehnološkom** razvoju, dopunjujući gotovinu“ (str. 1). Ova definicija sadrži ključne odlike kojima kreatori politike teže: *maloprodajni CBDC, direktno dostupan, službena valuta i komplement keša*. „Evrosistem je mišljenja da bi digitalni evro građanima trebao nuditi osnovne usluge **besplatno**, odražavajući njegov status javnog dobra i u skladu sa iskustvom korisnika sa gotovinom.“ (Četvrti izveštaj ECB)

Poverenje u centralnu banku, sigurnost i otpornost najčešće se spominju među odlučujućim faktorima prihvatanja digitalnog evra. Istovremeno, većina ispitanika u zemljama evrozone ističe da je zadovoljna platnim uslugama banaka. Otuda se odmah postavlja pitanje zašto digitalni evro? Zašto bi zadovoljni korisnici računa u bankama trebali koristiti i račune digitalnog evra?

To potvrđuju i istraživanja stavova javnosti. „**Generalno, negativni i neutralni stavovi o digitalnom evru u široj javnosti zasnivaju se na činjenici da ispitanici nisu videli ni korist**

ni potrebu za njegovim uvođenjem, s obzirom na postojeće okruženje u kome ljudi već koriste elektronske metode za mnoge transakcije“ (Kantar Public, str. 38).

Posebno su intrigantna negativna mišljenja o mogućem uticaju digitalnog evra na nestajanje keša, starije osobe, finansijski isključene grupe i privatnost. „Najčešće spominjani nedostatak bila je ideja da bi digitalni evro značio kraj fizičke gotovine.“ (ibid).

Nagomilavanje nedoumica neminovno je praćeno rastućom zbrkom. „U **središtu zbrke** oko digitalnog eura bila je činjenica da **ni šira javnost ni ispitanicima koji su upućeni u tehnologiju nisu mogli videti razliku od onoga što već postoji**. Kako bi se ovaj digitalni evro razlikovao od novca koji se drži na računima u bankama (koji neki smatraju digitalnim novcem) ili u aplikacijama za bankarske ili finansijske usluge? Anketiranima je bila nejasna razlika između ovih “bezgotovinskih evra” i digitalnog evra“ (ibid, str. 37).

Uzrok ove zabune već je objašnjen: ljudi iskustveno veruju da je **sav novac**, u kešu i u bankama, **bez rizika**. Očigledno, oni *gotovinu, kao i novac na računu u banci* smatraju **svojom imovinom** u obliku ECB evra. Oni takođe ispravno vide svoj novac na računu u banci kao **digitalni novac**, jer znaju da je digitalno prenosiv. Razlika između novca centralne banke i novca komercijalnih banaka besmislena je za širu javnost, jer oni sve to smatraju istim novcem. Uporno objašnjavanje javnosti u čemu je ta razlika može samo dodatno ugroziti inače krhku finansijsku stabilnost i diskvalifikovati digitalni evro.

Izazovi su izuzetno veliki i zahtevaju maksimalno uvažavanje stavova javnosti o novcu i stvarnih potreba u platnom prometu. Ignorisanje ovih stavova i potreba, kao i fokusiranje na *tehničke karakteristike*, ne vodi ničemu. Slični poduhvati u nedavnoj prošlosti takođe zaslužuju pažnju, posebno epizoda sa elektronskim evrom. Poučan primer za centralne banke evrozone je neuspeh institucija elektronskog novca, koje su danas periferna ulica platnog sistema. Centralni bankari bi trebali pažljivo da prouče greške svojih prethodnika iz 2010. godine, kako digitalni evro ne bi doživeo sudbinu elektronskog evra, a digitalni novčanici sudbinu e-novčanika!

Na kraju, o sudbini nove digitalne valute kao evropske alternative odlučiće odgovor na pitanje: zašto digitalni evro? Tačnije, zavisice od usklađenosti tog odgovora s percepcijom i stavovima ljudi o njihovom novcu i plaćanjima.

Zaključak

Centralni bankari su početkom 2020-ih počeli otkrivati da ljudi ne razlikuju javni i privatni novac, odnosno novac centralne banke i novac komercijalnih banaka. Najšira javnost očigledno ima bitno različitu percepciju novca i njegovih emitenata od prevladavajućih postavki monetarne teorije i politike.

Najvažniji nalaz ovog istraživanja je postojanje dramatičnog jaza između percepcije *ljudi o njihovom novcu i stavova monetarne politike o novcu*. Ljudi iskustveno smatraju *gotovinu i novac na računu u banci* svojom **imovinom** (u obliku evra, dolara ili funti), koji su jednako **bezrizični**. Oni takođe ispravno vide svoj novac na računu u banci kao **digitalni novac**, jer

znaju da je digitalno prenosiv. Zbog svega toga je razlika između novca centrale banke i novca komercijalnih banaka nejasna i teško objašnjiva široj javnosti .

Studija slučaja: Uvođenje digitalnog eura pružila je uvid u bitna pitanja od interesa za širu javnost, najveće izazove i moguće perspektive ovog velikog i ambicioznog poduhvata. Jedan od prvih zaključaka je da će usvajanje digitalnog evra značajno zavisi od uspešnosti njegove promocije kao dopune keša i stepena te komplementarnosti. Kvantitativna ograničenja su možda najosjetljiviji deo implementacije digitalnog evra, jer ukidaju jednu od osnovnih funkcija novca - *čuvanje vrednosti*. Istovremeno, većina anketiranih u zemljama evrozone ističe da je zadovoljna platnim uslugama banaka, zbog čega se postavlja pitanje njihove svrsishodnosti? Zato će sudbinu nove digitalne valute kao *evropske alternative* odlučiti odgovor na pitanje šire javnosti: zašto **digitalni evro** ?

Monetarne vlasti koje poštuju stavove većine ljudi i prema njima dizajniraju digitalni novac za javnost, mogu očekivati određeni uspeh svojih započetih projekata. Naprotiv, zanemarivanje percepcije korisnika i njihovih potreba u svakodnevnim plaćanjima dovodi do neizbežnog neuspeha centralnih banaka u pokušajima uvođenja CBDC-a na monetarnu scenu.

Prvi put objavljeno na <https://centralbankmoneyresearch.com/>